

JOGI KULTÚRTÖRTÉNETI, JOGI NÉPRAJZI KISKÖNYVTÁR 2.

Tárkány Szücs Ernő

Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport

www.jogineprajz.hu

Jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi tanulmányok

SZOKÁSJOG ÉS JOGSZOKÁS II.

Szerkesztette: Nagy Janka Teodóra

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
KULTÚRATUDOMÁNYI, PEDAGÓGUSKÉPZŐ
ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI KAR

SZEKSZÁRD
2016

SZOKÁSJOG ÉS JOGSZOKÁS
II.

JOGI KULTÚRTÖRTÉNETI, JOGI NÉPRAJZI KISKÖNYVTÁR 2.

Sorozatszerkesztő: Nagy Janka Teodóra

JOGI KULTÚRTÖRTÉNETI ÉS JOGI NÉPRAJZI TANULMÁNYOK

SZOKÁSJOG ÉS JOGSZOKÁS II.

Szerkesztette: Nagy Janka Teodóra

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
KULTÚRATUDOMÁNYI, PEDAGÓGUSKÉPZŐ
ÉS VIDÉKFEJLESZTÉSI KAR

SZEKSZÁRD
2016

Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport
www.jogineprajz.hu

ISSN 2064-888X
ISBN 978-963-429-080-3-ö
ISBN 978-963-429-082-7

© Szerzők 2016
© Szerkesztő 2016

Készült *A jogtörténeti kutatások új forrásai: jogi kultúrtörténeti,
jogi néprajzi digitális adattár*
K-109191 számú OTKA pályázat támogatásával

Kiadja: Pécsi Tudományegyetem
Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Kar

Felelős kiadó: Dr. Horváth Béla dékán

Borító és könyvterv: Erky-Nagy Tibor
Technikai szerkesztő: Szabó Ernő
Nyomda: Szekszárdi SZC Nyomdája
Vezető: Ábrahám Norbert

A „jó Rend” szabályai: a makói történeti népi jogéletkutatás, mint jogi néprajzi kutatómódszertani modell*

NAGY JANKA TEODÓRA

A tanulmány a *jogi néprajz kutatómódszertani kérdéseihez* kíván kapcsolódni, célként fogalmazva meg a jogi néprajz, a jogi kultúrtörténet tárgyában megjelent publikációk lapjain,¹ illetve a többek között Szekszárdon 2009-ben és 2011-ben szervezett fórumokon folytatott diskurzusok, szakmai együttgondolkodások folytatásához kapcsolódást.² Arra keresi a választ, hogyan artikulálható a jogi néprajz a kutatási terület komplexitásából, azaz összetett, több tudományterületet is érintő sajátosságából adódó módszertani sajátossága. Jelenthet-e egyfajta szemléleti és módszertani modellt a makói *„Mindennapi jegyzőkönyvek”* forrás alapján végzett történeti népi jogéletkutatás?

A tudományos kutatások területén a közelmúltban megfigyelhető általános jelenség a tudományközi kutatások erősödése, azaz a 18. századtól

* Készült az OTKA K-109191 pályázat támogatásával.

¹ Csak kiemelve néhányat: Kajtár István: Bevezetés a jogi kultúrtörténetbe. Institutiones Iuris. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2004.; Jogi kultúra, processusok, rituálék és szimbólumok (szerk.: Mezey Barna) (Bibliotheca Iuridica. Az ELTE Állam-és Jogtudományi Kar tudományos kiadványai: Acta Congressuum 14.). Budapest, Gondolat Kiadó, 2006.; Jogi néprajz – jogi kultúrtörténet: Tanulmányok a jogtudományok, a néprajztudományok és a történettudományok köréből (szerk.: Mezey Barna – Nagy Janka Teodóra) (Jogi Kari Tudomány 1.). Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2009.; A szimbólumok üzenete: A jogi kultúra jelképei: eljárások, szokások, formák és tárgyak (szerk.: Mezey Barna). Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2011.; Tanulmányok Tárkány Szücs Ernő születésének 90. évfordulója tiszteletére (szerk.: Nagy Janka Teodóra). Szekszárd, PTE IGYK, 2014.

² *Jogi néprajzi, jogi kultúrtörténeti interdiszciplináris nemzetközi konferencia* (Szekszárd, 2008. április 24–26.); *Tárkány Szücs Ernő Emléknep és Konferencia* (Szekszárd, 2011. október 5.). A terület tudományközi kutatásainak elősegítésére alakult a *Tárkány Szücs Ernő Jogi Kultúrtörténeti és Jogi Néprajzi Kutatócsoport (2011)*, amelynek tagjai az eltérő diszciplínák egymást gazdagító szempontrendszerét kívánják érvényesíteni közös kutatásaik során (www.jogineprajz.hu).

kialakuló diszciplináris tagozódáson túli kitekintés a mind teljesebb, differenciáltabb megismerés érdekében. A jogtudomány, a néprajztudomány, a történettudomány, a szociológia és az antropológia „közös mesgyéjén” elhelyezhető jogi néprajz új kutatási eredményei is jól tükrözik az interdiszciplinaritás megtermékenyítő hatását.³

A jogi néprajzi kutatások az elmúlt években továbbra is elsősorban a kisebb közösségek normáinak, normarendszereinek megismerését foglalmazták meg célként. A kutatások kiterjedtek a normák keletkezésének, életben tartásának körülményeire éppúgy, mint a normaváltozások, illetve normasértések eseteire, továbbá arra is, hogy az egyéneknek milyen szerepe lehet a közösségi szabályrendszer, a jogszokások alakításában.⁴

E kutatások sorába illeszkedik, forrásanyaga és a vizsgálat idősíkjá szempontjából azonban számos, éppen a népi jogéletkutatás oldaláról sajátos

³ Kajtár István 2004.; Mezey Barna szerk. 2006.; Mezey Barna – Nagy Janka Teodóra szerk. 2009. Ez utóbbi kötet tanulmányai az interdiszciplinaritást hangsúlyozták, megosztva a legújabb kutatási eredményeket többek között a jogtörténet (pl. Homoki-Nagy Mária: Az okozott kárért való helytállás a jobbágy-paraszság mindennapjainak joggyakorlatában. 383–404. p.), a szociológia (Fleck Zoltán: Normák és társadalmi gyakorlat – Az etnológiai szemlélet lehetőségei a jogszociológiában. 73–82. p.), az antropológia (H. Szilágyi István: Rokoni kapcsolatok – jogi antropológia és jogi etnográfia. 63–72. p.), a történettudomány (Bánkiné Molnár Erzsébet: A szokásjog helye és szerepe a Jászkun Kerület organizált társadalmában. 97–108. p.) és a néprajztudomány területén (Selmeczi Kovács Attila: A magyar országcímer szerepe a néphagyományban. 155–165. p.; P. Szabó Béla: Közmondásos jogtudás. 185–199. p.). Mezey Barna szerk. 2011.; Nagy Janka Teodóra szerk. 2014. Jog és irodalom határterületéhez kapcsolódóan figyelemre méltó: Varga Csaba: Irodalom? Jobböltselet? Iustum Aequum Salutare, (III) 2004. 2. sz. 119–132. p.; Iustitia kirándul: tanulmányok a „jog és irodalom” köréből (szerk. Fekete Balázs – H. Szilágyi István – Könczöl Miklós). Budapest, Szent István Társulat, 2009.; Iustitia mesél. Tanulmányok a „jog és irodalom” köréből (szerk. Fekete Balázs – H. Szilágyi István – Nagy Tamás). Budapest, Szent István Társulat, 2013. Az interdiszciplináris kutatások új eredményei jelennek meg az alábbi publikációkban is: Bognár Szabina: „...a hazai gazdaságtörténet alapítójának és mesterének hálás ragaszkodással...” Tagányi Károly a Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle élén (1894–1901). Ethnographia, (124.) 2013. 3. sz. 273–297. p.; Nagy Janka Teodóra: A jogi néprajzi kutatások és az Ethnographia. Ethnographia, (124.) 2013. 3. sz. 297–320. p.; Gelencsér József: „Őseink szokásait követtük...” (Jogtörténet, jogi népszokás, művészet). Székesfehérvár, Vörösmarty Társaság, 2014.; Nagy Janka Teodóra: European perspectives of studying Hungarian ethno-judicial life. In: Institutions of Legal History with special regard to Legal Culture and History (szerk. Béli Gábor – Duchonová Diana – Fundarková Anna – Kajtár István – Peres Zsuzsanna). Pécs–Bratislava, PTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2011. 377–386. p.

⁴ Ennek átfogó keretét és mérföldkövét jelentették pl. a társadalomnéprajz különböző közelítései (történeti, morfológiai, funkcionális, esetmodellező) tanulmányai a legfrissebb hazai néprajzi szintézisben. Magyar néprajz VIII. kötet, Társadalom (szerk.: Paládi-Kovács Attila). Budapest, Akadémiai Kiadó, 2000.

vonásokkal rendelkező kutatásnak tekinthető az általam végzett, a dél-alföldi mezőváros, Makó 18-19. sz.-i népi jogéletére vonatkozó kutatás. Tanulmányokban és a „*Naponként elő forduló bajoknak el igazítása-i Protocol-luma*” és a „*Mindennapi jegyzőkönyvek*” forráscsoport kutatásának eredményeit összefoglaló („*Népi jogélet a Dél-Alföldön egy jogtörténeti és történeti forrás tükrében (1781-1821) – Mindennapi jegyzőkönyvek Makó Városában előfordult egyes bajos állapotokról*”) monográfiában a közel nyolcezer oldalas forrásanyagból kétezer ügy feldolgozását követően próbáltam bemutatni a település népi jogéletének kétnemzedéknyi időtartamát (1781–1821 között).⁵

Ebből a gazdag anyagból választottam egyetlen esetet a tanulmány címeiben jelzett részletesebb elemzésre a *makói történeti népi jogéletkutatás, mint jogi néprajzi kutatómódszertani modell* vizsgálatához.

„*Farkas István Hegedűsnek az a panasza lévén, hogy ezen hónapnak 3ik napján Pilkó Sándornál a fija lakadalmában fogadott muzsikás lévén negyed magával, midőn a Templomba Esketésre ment a Násznép, ők is el mentek a Násznagynak Marsán Demeter parantsolattyárul és az utcán végig muzsikáltak. Midőn pedig már a Parochia udvarában voltak, egy almát a földről fel akarván venni Ruzsán László nevű legény is oda ugrott, hogy az almát tölle el kapja, melly közben ötet a falhoz taszítván az Hegedűje, mely az hóna alatt volt, a melyet 90 fton vett, el tört, melynek reparációjáért Patskó György asztalos 15 fton kér.*

Melly dologban a lett a végezés: Hogy mivel az ez előtt volt szokás szerint a midőn a Menyasszony házához szoktak menni, hogy azt a vőlegény házához vigyék, az uttzákon nagy sereggel, muzsikával és lármával szoktak menni,

⁵ Részletesen foglalkozik a témával és a forrással Nagy Janka Teodóra: Jogélet a két vész között (1781–1821). In: Makó néprajza. Makói monográfia 3. (szerk. Tóth Ferenc). Makó, Bába Kiadó, 2008. 816–886. p.; Ethno-judicial life in Mako in the mirror of a law-historical, historical resource from the 18-19th centuries (1781–1821). In: Jogtörténeti tanulmányok (szerk.: Béli Gábor, Herger Csabáné, Peres Zsuzsanna). Pécs, Publikon Kiadó, 2010. 135–147. p.; Népi jogélet a Dél-Alföldön egy jogtörténeti és történeti forrás tükrében (1781–1821): Mindennapi jegyzőkönyvek a Makó Városában előfordult ügyesbajos állapotokról. Szekszárd, PTE IGYK, 2012.; „Ítéltetett Makó város bírása és tanácsa által...”: normakövetés és normaszegés Makó népi jogéletében (1781–1821). URBS. Magyar várostörténeti évkönyv, (10) 2014. 123–139. p.; A Makói Városi Levéltárban található forrás a „*Naponként elő forduló bajoknak el igazítása-i Protocolluma*” (1–23. kötet), amely 1850-től 1882-ig „*Mindennapi jegyzőkönyvek*” címmel folytatódik. (ML Makó V.A.101. Makó Város Tanácsának iratai. a. Tanácsülési jegyzőkönyvek és iratok (1753) 1784–1848 (1849) b. Mindennapi jegyzőkönyvek 1805–1848 (1850).

jönni; mely által a meg borosodott legények sokféle botránkozást és helytelenséget szoktak el követni. Ennek el távoztatására tehát az a Rendelés lett, és mind az három rendbéli Eklésiáknál bé vétetett, s ki hirdettetett, hogy az Esküvés után, a Templomtól vitessen a menyasszony a Völegény házához; a hol pedig ez a Rendelés meg nem tartatik, a Násznagy tartozik mind a kárról felelni, mind a botránkozásért büntetést szenvedni. Itten tehát Marsán Deme, a ki mint Násznagy a Násznépének igazgatója volt, tartozik az Hegedűben esett kárt megfizetni, és a jó Rendnek meg nem tartásáért szenvedni.”⁶

Már az első pillanatban felvetődik a kérdés, hogy a forrás értelmezése melyik tudományterület – a történettudomány, a néprajz vagy a jogtörténet – diszciplináris kompetenciájába tartozik.⁷ A történettudomány szerepe kézenfekvő, hiszen Makó mezőváros történetének egy szeletét, közösségének mindennapi életét – annak 1811. november 3-án bekövetkezett eseményeit – lejegyző, történészgenerációk gondos feltáró munkája során megőrzött és feldolgozott forrásrészlet a vizsgálat tárgya. A néprajztudomány kompetenciája is megkérdőjelezhetetlen, hiszen a leírás a folklór körében elhelyezve egy emberélet fordulójához kötődő klasszikus népszokást, egy makói lakodalmat részletez. Szinte magunk előtt látjuk, ahogyan a násznép Marsán Demeter násznagy vezetésével a muzsikusoktól kísérve zabolázatlan jó kedvvel az *Esküvésre* a templomba vonul.

Szintén elvitathatatlan a jogtudomány, a jogtörténet szerepe, ugyanis a forrás tulajdonképpen egy károkozó cselekményt ír le. Mi is történt? A parókia udvarára érve a násznépet kísérő muzsikus cigányok egyike, Farkas István hegedűs észre vett a földön egy almát. Lehajolt érte és felvette. Ezt látva a násznépből az egyik feltehetően már *megborosodott* legény, Ruzsán László – talán sértő szándékkal, talán csak virtusból, talán mert tényleg megkívánta – el akarta venni tőle. A dulakodás során a falhoz lökött muzsikussal hóna alatt tartott hegedű eltörött. Farkas István számára, aki a makói Pilkó Sándor fiának 1811. november 3-án tartott lakodalmán *fogadott muzsikus* volt *négy társával együtt*, ez bizony komoly kárt okozott. Farkas el is mondta, hogy a következő lakodalomban csak úgy tud muzsikálni, ha addig megjavíttatja a hegedűt. Patskó György asztalos vállalná is a munkát, de a 90 forint értékű hegedű rendbe hozataláért 15 forintot kér. Farkas István

⁶ ML Makó V.A. 101. B.3. 1809–1813. 213.

⁷ A szociológia és az antropológia szerepének vizsgálatától tanulmányunkban eltekintünk, holott fontos szempontokkal gazdagíthatják a kutatást.

kártérítésért, a javítás összegének megtérítéséért fordult Makó város Tanácsához – immár ismét a jog nyelvén fogalmazva „*a hatalmaskodások körében elkövetett károkozás: ingósága szándékos vagy gondatlan megrongálása miatt.*”

Makó város Tanácsának bölcs döntése példaértékű volt – nemcsak az érintettek és a közösség tagjai, de *a forrásokat értelmező kései utódok* számára is. Ugyanis a Tanács döntéséből egyértelműen kiderült, hogy az élet mindennapi eseményei nem voltak tekintettel az egyes tudományterületek utólagos diszciplináris igényeire. A mai kutatók – hogy stílszerűek legyünk és emlékeztessünk a jogi népszokásgyűjtések egyik első széles körben ismertté vált eredményére, a Grimm-testvérek mesegyűjteményére⁸ – így évszázadokkal később, mint megannyi hamuba borított lencsét válogató Hamupipőke, kutatják a saját tudományterületükhöz kapcsolódó részleteket.

Nos, a makói bírák e több tudományterület érdeklődésére is számot tartó ügy kapcsán nemcsak eseti, azaz „kauzális” döntést hoztak. *Folyamatában és komplexen értelmezve úgy döntöttek, (jog) hogy Makó mezővárosában 1811. novemberében (történeti) megváltoztatják a lakodalmi szokást, a közösség által követendő normát, a közösségi szokásrendet (néprajz).*

A lakodalomban „*az ez előtt volt szokás*” szerint (figyelemre méltó, hogy nem réGINEK, hanem *korábbinak* nevezi a forrás) a vőlegény nász népe először a menyasszony házához vonult. Ott különböző tréfás megszólalások közepette a násznagy kikérte a menyasszonyt, akit „*az uttzákon nagy sereg-gel, muzsikával és lármával*” „*a meg borosodott legények sokféle botránkozásai és helytelenségei*” közepette a vőlegény házához vittek (e szokás eredete a menyasszony násznépének a menyasszonyt védelmező szerepében keresendő). Itt csatlakozott hozzájuk a vőlegény nász népe, és azután a két násznép együttesen kísérte a menyasszonyt és a vőlegényt az *Eskütőre* a Templomba.

Makó város tanácsa 1811. novemberében *az ez előtt volt szokás... „el távoztatására* (azaz a régi szokás megváltoztatására – ahogyan eufemisztikusan körülírják anélkül, hogy kimondanák) elrendelte tehát a „jó Rend” betartatását. (Szembetűnő, hogy az *új szokás* vagy *új jog* kifejezést használatát is kerülik.) Egyértelmű, hogy az új, a korábbit felülíró, a világi hatóság által hozott jogszabály/jogintézmény a „fent” normái szerinti eljárásrendben válik alkalmazandóvá. (Makó város mindhárom felekezete elfogadta, sőt „ki is

⁸ Jakob Grimm: Kinder- und Hausmärchen. Berlin, 1812–1825.

hirdettetett” a továbbiakban tanúsítandó magatartás részletezésével és „a jó Rend” megsértése jogkövetkezményeinek ismertetésével együtt.)⁹

A „jó Rend”, azaz az új/jelenváló szokás szerint a menyasszony és a vőlegény násznépe *külön-külön vonult a templomba*, és elrendelték, hogy csak a templomi esküvő megtörténtét követően, *„a Templomtól vitessen a menyasszony a vőlegény házához”*. Tehát a menyasszony násznépe csak az esküvő után csatlakozott a vőlegény násznépéhez.

Az új Rendelés nemcsak felülírta, illetve egy másik normaminőségként fogalmazta meg (szokás helyett jogszabály) a régi szokást, de mint említettük, szankcionálta is azt. A „jó Rend” megtartásáért a lakodalom irányítója, szertartásmestere, *„násznépének igazgatója”,* a násznagy felelt. A násznagy felelősségévé vált 1. egyrészt az okozott kár megtérítése, 2. másrészt büntetés terhe mellett felelt a *„botránkozásért”,* azaz a násznép általi hatalmaskodásért. Mindezek alapján megszületett az alkotott jog alkalmazása is, az adott ügyben az eseti döntés: Marsán Deme köteles volt megfizetni Farkas István hegedűjének 15 forintos javíttatási költségét, mert mint *násznépe igazgatójának* neki kellett helyt állnia a násznép tagja által okozott kárért. Ő volt köteles a *„jó Rendnek meg nem tartásáért szenvedni”*.

Érdemes megállni itt egy percre, hiszen kitüntetett pillanatok részesei lehetünk az esetet vizsgálva. Egy település, egy közösség jogéletének olyan helyzetét láthatjuk, amikor az adott életpillanatban nem válnak külön az egyes tudományterületek szerinti különbségek. *Amikor komplexen van jelen a jogi néprajz, illetve amikor a történeteket a maguk komplexitásában nevezhetjük jogi néprajznak.*

S történik mindez egy olyan helyzetben, amikor egy szokásváltoztatást/változást (*„eltávoztatást”*) is sikerül tetten érni. Amikor a lakodalom *„ez előtt volt szokása”,* korábbi szokásrendje jogszokásból jogi népszokássá válik, illetve egy jogintézmény(jogi norma) születik. A mezővárosi Rendelés központi szerepe lesz itt a meghatározó. Az a *külső és belső jogforrás,* amely kiválasztja és legitimálja a „jó Rend” szabályait, alkalmazni rendeli (és kihirdeteti!), továbbá szankcionálja azt.

A *„heuréka érzést”* azonban a definíciókkal és distanciákkal dolgozó tudomány emberénél gyorsan felváltja a kérdést kérdésre halmozó bizonytalanság: *hogyan ragadható meg a valóság választott tudományterületem módszereivel?*

⁹ ML Makó V.A. 101. B.3. 1809–1813. 213.

Tárkány Szücs Ernő válasza erre határozottan *a jogi néprajz* (hangsúlyozottan diszciplinális jelleggel is az interdiszciplinaritás mellett) és *a komplex módszer* volt. Az általa 1967-ben újrafogalmazott meghatározást tekintve kiindulópontnak ma az alábbi definíciót fogalmazhatjuk meg: *a jogi néprajz olyan interdiszciplináris tudományterület, amelynek tárgya elsősorban, de nem kizárólag a paraszti társadalom normáinak vizsgálata (a jogi vonatkozású társadalmi normatípus – a rendszert teljessé fogalmazva – lehet szokásnorma, jogszokás, szokásjog, jogi norma/jogintézmény, jogi népszokás, illetve jogi néphagyomány), viszonyrendszerük szerint horizontálisak és vertikálisak.*¹⁰

A jogi néprajz az interdiszciplinaritás oldaláról a jogtörténethez kötődik legszorosabban. Szembetűnő eltérés azonban, hogy a jogi néprajz a „*lent*” „*mikro*” világa, a mindennapi élet kauzalitása felől közelít, a jogtörténet viszont elsősorban a „*fent*” „*makro*” világa által meghatározott általános jogi folyamatokat vizsgálja. Továbbá, az is jól látható eltérés, hogy míg a jogtörténet elsősorban a jogalkotás/jogalkalmazás felől közelít kutatása tárgyához, a jogi néprajz a jogérvényesülést is vizsgálati körébe vonja – különös tekintettel a jogkövetés jogtudati és jogismereti elemeinek motívumai között a tradíció szerepére.

A komplex módszer meghatározására a jogi néprajz kutatástörténetében többen, több szempontból vállalkoztak. Az interdiszciplinaritás nyújtotta komplexitás általános értelmezésén túl a jogi néprajzban a komplexitásnak ismert volt egy speciális értelmezése is. E tekintetben a komplexitás egyrészt módszer, másrészt forrás, harmadrészt pedig szemlélet.

1. A komplexitás, mint módszer:

- a) *elsősorban a történeti és jogi technikákat jelenti,*
- b) *továbbá a metodikai szempontból leíró, analitikus, illetve összehasonlító jogi néprajz gyakran alkalmazza a speciális néprajzi módszereket is, különösen a kérdőívet, az interjút és a terepmunkát.*

¹⁰ Részletesebben lásd: Nagy Janka Teodóra: A magyar jogi néprajz-kutatás eredményei és alternatívái. In: Tárkány Szücs Ernő: Magyar jogi népszokások. 2. kiadás. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2003. 851–862. p.; Mezey Barna: Szokásjog és szokás határán: jogszokások. In: Jogi néprajz – jogi kultúrtörténet: Tanulmányok a jogtudományok, a néprajztudományok és a történettudományok köréből (szerk.: Mezey Barna – Nagy Janka Teodóra) (Jogi Kari Tudomány 1.). Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2009. 13–25. p.

2. A komplexitás, mint forrás:

egy kibővített forráshasználatot jelent, idetartozónak tekintve az írott forrásokon túl a szájhagyományt és a jogi vonatkozású tárgyi emlékeket is.

3. A komplexitás, mint szemlélet, mint vizsgálati szempont Tárkány Szücs Ernő szerint a jogi néprajzi jelenség meghatározott helyre, időre korlátozott

a) jelentésének (az adott község (csoport) kultúrájához való kapcsolatainak),

b) használatának (az állami normákhoz való viszonyának),

c) funkciójának (a közösség társadalmi-gazdasági alapszerkezetével való összefüggésének)

d) és változásának, vándorlásának¹¹ vizsgálata.

A makói történeti népi jogéletkutatás során mindhárom értelemben használnak tekinthető a *komplex módszer*.

1. A komplexitás, mint módszer elemeit a történeti és jogi technikákat egyaránt alkalmaztam. A leírások, elemzések és összehasonlítások során a kutatás történeti jellege miatt (1781–1821) a speciális néprajzi módszereket (kérdőív, interjú, terepmunka) nem tudtam alkalmazni, de a korábbi ilyen típusú kutatások során szerzett tapasztalatok a háttérben komoly segítséget jelentettek.

A feldolgozás során tudatosan törekedtem egyetlen forráscsoport egy adott időintervallumra leszűkített vizsgálatára, hiszen csak e lehatárolások után vállalkozhattam a *mikrokutatásokat jellemző induktív analízisre (eseti elemzésekre), majd a szélesebb összefüggések felmutatására – hasznosítva ennek során mind az interakcionista, mind a strukturalista-funkcionista szemlélet eredményeit*.¹²

2. A komplexitás a források tekintetében számomra is egy kibővített forráshasználatot jelentett: az interdiszciplinaritáson túl speciálisan az írott forrásokon mellett elsősorban a jogi vonatkozású tárgyi emlékekre támaszkodhattam (forrásismertetés időigényes, kiadványban benne van). Az írott

¹¹ Tárkány Szücs Ernő: Results and Task of Legal Ethnology in Europe. In: Ethnologica Europea. Párizs, 1967. 195–217. p. Újraközlés – In: Folk Law I-II. Essays in the Theory and Practice of Lex Non Scripta (ed.: Alison Dundes Renteln – Alan Dundes). New York-London, 1994. 161–186. p.

¹² Gyáni Gábor: A mindennapi élet, mint kutatási probléma. Aetas, (12) 1997. 1. sz. http://www.aetas.hu/1997_1/1997_t9.htm

forráshasználat során *egyetlen forráscsoport négy évtizedre kiterjedő anyagának monografikus szemléletű feltárását, feldolgozását, közlését, elemzését és értelmezését fogalmaztam meg célként. Ennek előnye volt az elemzések során a mikrokatatások gazdagságának lehetősége és a módszertani komplexitás érvényesülése.*

3. A kutatások során azonban mégis a legfontosabb a komplex módszer szemléletkénti, vizsgálati szempontkénti értelmezése volt. Ez tette lehetővé a helyi jogélet/népi jogélet előfeltételének tekinthető *„termelési-gazdasági-társadalmi környezetével együttműködő funkcionális egész”* (Faragó Tamás), az integráns közösségi szerep vizsgálatát.¹³

Egy lokális forrás egyedi és eseti közléseinek, bejegyzéseinek rendszerezett, strukturált, történeti, jogtörténeti, jogi kultúrtörténeti és jogi néprajzi szemléletű komplex bemutatása a komplex módszer eredményeképpen az egyszerű forrásközlésen túl kirajzolta egy település organizált és organikus közösségeinek rendkívül összetett és dinamikus változó összefüggésszerűségét – népi jogéletét. A gazdaság- és társadalomtörténet szélesebb kontextusába ágyazott, a jogtörténet jól strukturált rendszerébe illesztett és a néprajztudomány sajátos szemléletével megközelített forrásfeldolgozás alapján pedig kidolgozható egy olyan, tartalmában, szemléletével és módszertani szempontból is új eredményeket felmutató modell, amely a jogi kultúrtörténet, a jogi néprajz, a jogi népiélet, a „*lent*” világának megismerésére kiválóan alkalmas mikrotörténeti kutatással együtt az érintkező tudományterületek mindegyikét szinergikusan gazdagítja.

A makói történeti népi jogéletkutatás a módszertani modell lehetőségén túl hozzájárulhat a jogi népiéletkutatás döntően a korábban a néprajzban alkalmazott szűk értelmezésén túl egy szélesebb fogalomhasználatához:

Azaz nemcsak a több személy részvételével, szervezett keretek között zajló, alapvetően a terepmunka, kérdőív, interjú módszerét alkalmazó, empirikus kutatási eredményekkel járó kutatásokat értjük alatta, hanem idetartozónak tekinthetünk minden olyan a jogi népiélet vizsgálatára vonatkozó egyéni vagy közös kutatást, amely akár történeti akár jelenkutatási szemléletű, forrása lehet írott forrás – vagy terepmunkán kérdőív, interjú módszerét alkalmazó orális adatgyűjtés.

¹³ Faragó Tamás: Háztartás, család, rokonság. Jegyzetek a legújabb család- és rokonságkutatási eredmények alapján. Ethnographia, (94) 1983. 216–254. p.

Összegzés

A tanulmány a makói kutatás, illetve az annak alapjául szolgáló rendkívül gazdag forrás egyetlen kiemelt esete kapcsán tett kísérletet annak végig-gondolására, hogy a történeti népi jogéletkutatás a jogi néprajz komplex módszerének alkalmazásával képes-e modellértékű válasszal hozzájárulni a kutatási terület összetettségéből és interdiszciplinaritásából adódó módszertani kihívások megválaszolásához, az interdiszciplinaritás és a szinkretizmus nyújtotta előnyök hasznosításához a kutatási területen.

Sipos Katalin menyasszonyi ládája 1813.

Forrás: Makó néprajza 221. kép